

red. YU.S. Shemshuchenka. Kyiv : Yuryd. dumka, 2007. 992 s. [in Ukr.]

6. Velykyi tлумачnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] : (z dod., dopov. ta SD) / ukl. i hol. red. V.T. Busel. Kyiv ; Irpin' : Perun, 2009. 1736 s. [in Ukr.]

7. Kurus', T. V. (2014) Osnovni napryamy systematyzatsiyi rezul'tativ normotvorchoyi diyal'nosti orhaniv derzhavnoyi vlady [The main directions of systematization of the results of rule-making activities of public authorities]. *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Yurydychni nauky.* № 2. S. 27–34. [in Ukr.]

8. Zaychuk, O. V., Onishchenko, N. M. (2006) Teoriya derzhavy i prava. Akademichnyy kurs [Theory of State and Law. Academic course]: pidruch. Kyiv : Yurinkom Inte., 688 s. [in Ukr.]

9. Alekseev, S. S. (2015) O sistematzatsii v prave (k 90-letiyu so dnya rozhdeniya) [On systematization in law (to the 90th anniversary of his birth)]. *Yuridicheskiye issledovaniya.* № 1. S. 22–38. URL : https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=14091. [in Russ.]

SUMMARY

Nataliya M. Obushenko. Essence and significance of legislation systematization in Ukraine. The article highlights that the systematization of legislation is an essential measure on the path to European integration of our country, as well as that the systematization allows improving and streamlining legislation for ease of application and effective implementation in practice. The article reveals that the role of systematization of legislation is to create all the necessary conditions for its further development, to get rid of gaps and shortcomings in it and to ensure its internal unity. The article clarifies that the systematization of legislation creates opportunities to quickly find and correctly interpret all the necessary regulations, which provides a purposeful and effective legal education of society. Systematization of legislation becomes important in reviewing the sources of law, orientation in the system of legislation, for the adoption of new regulations by law enforcement agencies in coordination with all regulations, addressing obsolete acts and finding the most effective means of regulatory regulation of public relations. In the article, the systematization of legislation should be understood as a set of organizational and legal actions defined by the current legislation of Ukraine, which is carried out by authorized public authorities to bring existing regulations into a single internally coordinated system that improves overall efficiency. Systematization is a process of organizing individual elements, creating the right conditions for them to cooperate and interact with each other. Systematization is one of the main factors of purposeful and effective legal education (formation of legal awareness) and research in the field of student education.

Keywords: *systematization of labor legislation, European integration, system, legal activity, functions of systematization of legislation, normative-legal documents, conflicts, the state, legal relations, unification of the legislation of the country.*

УДК 342.511

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-106-110

Лілія СЕРДЮК©

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ЯК БАГАТОАСПЕКТНИЙ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Предметом наукового аналізу стали відображені в Конституції України та доктрині конституційного права судження суб'єкта конституційної законотворчості та вчених-правознавців про феномен Президента України як багатоаспектне явище державно-правової дійсності. Наведено аргументи на підтримку цієї авторської позиції.

Зокрема, зроблено висновок, що Президент України є складним соціально-правовим феноменом, а тому комплексне уявлення про означене явище може бути отримано лише в результаті його багатоаспектного розгляду.

Ключові слова: *Конституція України, Президент України, глава держави, вища посадова особа, державний орган, орган державної влади.*

© Сердюк Л. М., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1732-8737>

liliyadp255@gmail.com

Постановка проблеми. В сучасній доктрині конституційного права склалася доволі суперечлива ситуація, пов'язана з різною інтерпретацією вченими поняття «Президент України». Підтвердженням цьому слугують відмінні за своїм змістом судження правників про вищезгадане явище державно-правової дійсності, що стануть предметом подальшого теоретичного осмислення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості категорій президент (безвідносно до конкретної держави), президент щодо конкретної держави та Президент України з огляду на факт існування цього соціально та політико-правового феномена в Україні й інших сучасних державах із республіканською формою правління, є традиційним для доктрини конституційного права. Воно знайшло своє відображення як у численних наукових працях, так і навчальних виданнях, окремі з яких і стануть предметом подальшого аналізу.

На особливу увагу в контексті теми дослідження заслуговують наукові праці таких вітчизняних правників, як С. Агафонов, В. Кравченко, О. Майданник, М. Савчин, В. Шатіло й ін.

Метою цієї статті є обґрунтування тези про багатоаспектність феномена Президента України як явища державно-правової дійсності, що з необхідністю вимагає збагачення змісту однойменного поняття.

Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1) діалектичного методу пізнання, що ґрунтується на ідеї взаємозв'язку та розвитку явищ державно-правової дійсності;

2) комплексного підходу, що дозволяє дослідити феномен Президента України не лише з погляду юридичного, але й інших суспільних наук, зокрема соціології та політології. В пізнавальному плані важливо також дослідити окремі аспекти його буття не лише з погляду статичності, але й динаміки (як виник цей державно-правовий інститут, як він розвивався і яким став тепер);

3) формально-логічних методів аналізу та синтезу;

4) спеціально-юридичного та герменевтичного методів пізнання, необхідних для розкриття змісту приписів національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Як нами зазначалося вище, в сучасній науці конституційного права склалася доволі парадоксальна ситуація, пов'язана з різними судженнями вчених про державно-правовий феномен Президента України. Зокрема, О. Майданник відзначає: «Як глава держави, Президент України є найвищою посадовою особою в країні. Саме тому він наділяється повноваженнями виступати від імені України як у внутрішньому житті країни, так і в міжнародних відносинах. Положення Конституції приводять до висновку, що Президент України є найвищою посадовою особою Української держави, яка має забезпечувати цілісність держави» [1, с. 269]. Такий підхід до розуміння досліджуваного поняття є своєрідним симбіозом положень ст. 1 Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про Президента Української РСР» від 05.07.1991 р. та ст. 102 чинної Конституції України.

Ст. 1 вищезгаданого Закону закріплювала дефінітивну норму права, згідно з якою «Відповідно до Конституції Української РСР Президент Української Радянської Соціалістичної Республіки є найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади» [2].

Ст. 102 Конституції України містить правовий припис, відповідно до якого «Президент України є главою держави і виступає від її імені» [3].

Принагідно відзначити, що не всі вчені поділяють тезу про визнання Президента України найвищою посадовою особою в державі. Зокрема, С. Агафонов вважає, що Президент України є не посадовою особою, а органом держави та частиною державного механізму, тому що тільки держава має виключне право на прийняття законів та інших нормативно-правових актів, обов'язкових для всього суспільства чи його частини [4, с. 7].

В. Кравченко досліджуване нами поняття розглядає в двох аспектах: 1) конституційної системи органів державної влади України та 2) юридичних форм глави держави.

Президент України є органом державної влади, а отже, і складовою цієї системи. Підтвердженням цьому є як сформульована вченим дефініція вищезгаданого поняття та його суттєві ознаки, так і видова диференціація цієї загальнотеоретичної категорії [5, с. 236-243].

Як вважає В. Кравченко, Президент України є юридичною формою глави держави

в Україні. З-поміж інших юридичних форм (монарх, колегіальна президентура, глава уряду, одноосібний або колегіальний узурпатор) його вирізняє обрання народом та отримання влади на визначений термін у порядку делегації [5, с. 313].

У гносеологічному плані не менш важливе значення має і той аспект цієї проблеми, на якому акцентували свою увагу М. Савчин, В. Шатіло та С. Агафонов. Президент України як конституційно-правовий інститут, на думку М. Савчина, являє собою норми і принципи, що визначають: 1) місце і роль глави держави у державному механізмі та його взаємовідносини з іншими органами держави; 2) порядок заміщення цієї посади; 3) повноваження глави держави; 4) його відповідальність за державну зраду та порушення конституції [6, с. 685].

В. Шатіло роль норм інституту президентства в Україні вбачає в регулюванні порядку виборів Президента України, визначенні функцій і повноважень Президента України, терміну його повноважень та порядку їх припинення, його конституційно-правової відповідальності, а також регламентації діяльності допоміжних органів і служб при Президентові України [7, с. 4].

Інший вітчизняний правник, С. Агафонов, не лише розмежовує поняття інститут президентства та інститут Президента України, але й вкладає в них різне змістовне наповнення. Інститут президентства, як стверджує вчений, являє собою систему правових норм, спрямованих на регулювання суспільних відносин, змістом яких є діяльність Президента України як їх суб'єкта. Що ж до інституту Президента України, то це державно-правове утворення в цілісній системі управління суспільством, що складається з найвищого одноособового виборного органу та його консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, наділене конституційно-владними повноваженнями в управлінні державою, характеризується єдністю взаємозв'язків з іншими державними, а також недержавними органами та громадянами, діяльність якого регулюється системою відповідних правових норм [4, с. 5].

Торкаючись питання розуміння поняття, що становить предмет дослідження, не можна залишити поза увагою ще один, нехай і дещо символічний, але важливий аспект соціально-правового феномена Президента України, який до того ж передбачений Конституцією України. Йдеться, зокрема, про конституційно-правовий припис ч. 3 ст. 105, відповідно до якого «звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпичменту».

Висновки. Аналіз наведених вище суджень учених, що розкривають зміст досліджуваного нами поняття, дозволяє зробити висновок про те, що Президент України є складним соціально-правовим феноменом, а тому комплексне уявлення про означене явище може бути отримано тільки внаслідок його багатоаспектного розгляду:

– з погляду теорії механізму держави Президент України є важливим елементом державного апарату – одноосібним, виборним, вищим органом держави, що має загальну компетенцію. Вказаний аспект є дещо суперечливим з огляду на той факт, що органи держави, як правило, створюються як юридичні особи, чого не можна сказати про главу Української держави;

– в аспекті визначеного конституційно-правового статусу він є главою держави та виступає від її імені. Суттєвим уточненням цього судження є теза про Президента України як юридичну форму глави держави, який обирається народом і отримує владу на визначений термін у порядку делегації. Що ж до визнання його найвищою посадовою особою, то відповідне судження вважаємо певною мірою умовним і оціночним, адже в національній правовій доктрині та чинному законодавстві питання ієрархічної системи посадових осіб в Україні станом на тепер не розроблене;

– з погляду онтології (свого буття, існування) Президент України є фізичною особою, яка досягла щонайменше 35-річного віку. Суттєвим недоліком чинного законодавства є доволі обмежений, на нашу думку, набір вимог, що висуваються до кандидата на цю виборну посаду, а надалі, у разі здобуття перемоги на виборах, характеризують і чинного главу держави. Законодавець не передбачив як умову для виникнення конституційно-правових відносин, у межах яких громадянина України може бути обрано Президентом України, ні факту здобуття ним вищої освіти (в гносеологічному плані Президент України має бути активним суб'єктом пізнання, адже саме когнітивні можливості забезпечують йому здобуття вищої освіти. Не можна не відзначити і той факт, що президент є одночасно і об'єктом пізнання суспільних наук, більшість із яких досліджують вплив цього інституту на різні суспільні процеси та покликані підвищити його ефективність в умовах, що постій-

но змінюються. Водночас окремі з них (історія, історія держави і права) досліджують його особистість, здобутки, персональну роль у житті суспільства), ні наявності у нього значного стажу професійної діяльності, ні визнання високого рівня його професійної компетентності загалом, ні наявності у нього високих моральних якостей;

– в аспекті системи конституційного права Президент України є конституційно-правовим інститутом, норми якого визначають: 1) місце і роль глави держави у державному механізмі та його відносини з іншими органами держави; 2) порядок заміщення цієї посади; 3) функції та повноваження глави держави; 4) його відповідальність за державну зраду чи інший злочин;

– з погляду доктрини та практики державного управління глава держави є одним із найважливіших елементів сучасної системи державного управління. Саме на ньому замикаються потоки інформації, що надходять від інших елементів цієї системи. Аналіз інформації, вироблення управлінських рішень і контроль за їх виконанням – такі основні функції Президента в цій системі;

– з погляду ставлення до цього конституційно-правового інституту та особистості глави держави з боку суспільства й владних інституцій, Президент України – це почесне звання, що охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту.

Список використаних джерел

1. Майданник О. О. Конституційне право України: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2011. 380 с.
2. Про Президента Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 05.07.1991 р. № 1295-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12#Text>.
3. Конституція України (офіційний текст). Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 30 вересня 2016 року. Київ. 2016. 74 с.
4. Агафонов С. А. Інститут Президента в системі державної влади України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2003. 16 с.
5. Кравченко В. В. Конституційне право України: навчальний посібник. Вид. 6-те, виправл. та доповн. Київ : Атіка. 2007. 591 с.
6. Савчин М. В. Конституційне право України : підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М. О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с.
7. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2005. 18 с.

Надійшла до редакції 30.09.2020

References

1. Maydannik, O. O. (2011) *Konstytutsiynne pravo Ukrainy* [Constitutional law of Ukraine]: *navchal'nyy posibnyk*. Kyiv: Alerta. 380 s. [in Ukr.]
2. Pro Prezydenta Ukrayins'koyi RSR [On the President of the Ukrainian SSR]: *Zakon Ukrayins'koyi Radyans'koyi Sotsialistychnoyi Respub-lyky vid 05.07.1991 r. № 1295-XII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12#Text> (data zve-mennya: 05.06.2020). [in Ukr.]
3. *Konstytutsiya Ukrainy (ofitsiynnyy tekst)* [Constitution of Ukraine (official text)]. *Chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnennyamy stanom na 30 veresnya 2016 roku*. Kyiv. 2016. 74 s. [in Ukr.]
4. Ahafonov, S. A. (2003) *Instytut Prezydenta v systemi derzhavnoyi vlady Ukrainy* [Institute of the President in the system of state power of Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02*. Kyiv. 16 s. [in Ukr.]
5. Kravchenko, V. V. (2007) *Konstytutsiynne pravo Ukrainy* [Constitutional law of Ukraine] : *navchal'nyy posibnyk*. Vyd. 6-te, vypravl. ta dopovn. Kyiv : Atika. 591 s. [in Ukr.]
6. Savchyn, M. V. (2009) *Konstytutsiynne pravo Ukrainy* [Constitutional law of Ukraine] : *pidruchnyk / vidp. red. prof., d.yu.n. M. O. Baymuratov*. Kyiv : Pravova yednist'. 1008 s. [in Ukr.]
7. Shatilo, V. A. (2005) *Teoretychni problemy instytutu prezydentstva v Ukraini* [Theoretical problems of the institute of the presidency in Ukraine] : *avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02*. Kyiv. 18 s. [in Ukr.]

SUMMARY

Liliya M. Serdyuk. The President of Ukraine as a multifaceted state and legal phenomenon: doctrinal approaches to understanding. In preparing this article the author has set out to substantiate the thesis about the multifaceted phenomenon of the President of Ukraine as a phenomenon of state and legal reality, which necessarily requires enrichment of the content of the same concept.

The analysis of scientists' judgments revealing the content of the concept under study, gives grounds to conclude that the President of Ukraine is a complex socio-legal phenomenon, and therefore a comprehensive picture of this phenomenon can be obtained only as a result of its multifaceted consideration:

- from the point of view of the theory of the mechanism of the state, the President of Ukraine is an important element of the state apparatus - a single, elected, supreme body of the state, which has general

competence. This aspect is somewhat contradictory regarding that state bodies are usually established as legal entities that cannot be said about the head of the Ukrainian state;

- in terms of a certain constitutional and legal status he/she is the head of the state and acts on its behalf. A significant clarification of this judgment is the thesis about the President of Ukraine as a legal form of the head of state, who is elected by the people and receives power for a fixed term by delegation. As for the recognition of his/her highest official, we consider the relevant judgment to some extent conditional and evaluative, because in the national legal doctrine and current legislation the issue of the hierarchical system of officials in Ukraine is not yet developed;

- from the point of view of ontology (of his/her being, existence) the President of Ukraine is an individual who has reached at least 35 years of age. A significant shortcoming of the current legislation is a rather limited, in our opinion, set of requirements for a candidate for this elected position, and in the future, in case of winning the election, describe the current head of state. The legislator did not envisage as a condition for the emergence of constitutional and legal relations, within which a citizen of Ukraine can be elected President of Ukraine, or the fact of higher education (in epistemological terms, the President of Ukraine must be an active subject of knowledge, because it is cognitive capabilities provide him/her to gain higher education; it should be noted that the President is both an object of knowledge of the social sciences, most of which study the impact of this institution on various social processes and are designed to increase its effectiveness in a constantly changing environment. At the same time some them (history, history of the state and law) explore his/her personality, achievements, personal role in society, neither he/she has significant experience of professional activity, nor the recognition of a high level of his/her competence as a professional in general, nor he/she has high moral qualities;

- in terms of the system of constitutional law the President of Ukraine is a constitutional and legal institution, the rules of which determine: 1) the place and role of the head of state in the state mechanism and its relationship with other state bodies; 2) the procedure for substituting this position; 3) functions and powers of the head of state; 4) his/her responsibility for treason or other crime;

- in terms of doctrine and practice of public administration, the head of state is one of the most important elements of the modern system of public administration. He/she converges large volumes of information flows from other elements of this system. Analysis of information, development of management decisions and control over their implementation - these are the main President's functions in this system;

- in terms of the attitude to this constitutional and legal institution and the personality of the head of state by society and government institutions, the President of Ukraine is an honorary title protected by law and retained for his/her life, unless the President of Ukraine was removed from office by impeachment.

Keywords: Constitution of Ukraine, President of Ukraine, head of state, senior official, state body, state power body.

УДК 342.25

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-110-118

Іван ОМЕЛЬКО©

викладач

(Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого)

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ ТА ДОРЕВОЛЮЦІЙНОЇ РОСІЇ

Стаття присвячена історико-правовим аспектам нормативного регулювання форм діяльності представницьких органів місцевого самоврядування та їхніх членів на українських землях, що перебували у складі Австро-Угорщини та дореволюційної Росії. Продемонстровано, що протягом 60-90-х років XIX століття відбувалося накопичення досвіду нормативного закріплення правового статусу та організації роботи представницьких органів влади на місцях, становлення основних форм їх діяльності. Звертається увага на те, що в обох імперіях прийняття ліберального законодавства про місцеве самоврядування спричинило активізацію місцевої нормотворчості. Аналізується зміст загальнодержавних і місцевих актів, що регламентували форми діяльності представницьких органів кінця XIX – початку XX століть.

Ключові слова: місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, земська реформа, міська реформа, гласні, форми діяльності.

© Омелько І. І., 2020
v.a.seryogin@karazin.ua